

Oprichting KVP

De oprichting van de Katholieke Volkspartij vond plaats op zaterdag 22 december 1945 in een ijskoud parochiehuus van de Utrechtse St. Antoniuskerk. Ter onderscheiding van de RKSP zou de KVP beginsel- én programpartij zijn en openstaan voor niet-katholieken. Maar in de praktijk zette zij de traditie van de RKSP als de katholieke eenheidspartij voort.

Terwijl ARP en CHU kort na de bevrijding hun activiteiten hernamen, besefte de leiding van de RKSP dat de katholieke partij niet in haar oude gedaante kon terugkeren. Meer dan onder protestanten sloeg onder katholieken de discussie aan die was aangezwengeld door de Nederlandse Volksbeweging. De NVB, voorbereid in het gijzelaarskamp te St. Michielsgestel en in mei 1945 opgericht, wilde de vooroorlogse verzuilde samenleving vervangen door een waarin mensen zich maatschappelijk, cultureel en politiek niet langer op religieuze en levensbeschouwelijke gronden zouden organiseren, maar meer op basis van programmatische uitgangspunten.

Deze doorbraak-ambitie stuitte op weerstand in alle zuilen. Bij de oude elites bestond weinig bereidheid de bestaande organisaties prijs te geven. In katholiek Nederland wees de praktijk krachtig in de richting van herstel. Op last van de bisschoppen waren in het bevrijde zuiden de maatschappelijke en culturele organisaties teruggekeerd, na mei 1945 gevolgd in de rest van het land. In de andere zuilen was eenzelfde ontwikkeling waarneembaar. Daardoor bleef de ruimte voor een doorbraak beperkt tot het politieke domein, waarover de bisschoppen zich niet hadden uitgesproken. De discussie in de

NVB ging dan ook voornamelijk over een nieuw partijstelsel met uitsluitend programpartijen en christendom en humanisme als inspiratiebronnen. Onder de katholieken sprak dat vooral jongeren aan die zich in de bezettingstijd hadden gegroepeerd rond de illegale bladen *Je Maintiendrai* en *Christofoor*. Hun voorman J.E. de Quay, een van de drie mannen van de Nederlandse Unie, behoorde tot de medeondertekenaars van het NVB-manifest.

Voor de RKSP-leiding stond vast dat voor katholieken een eigen politiek verband onmisbaar bleef, maar zij zag het risico dat een eenvoudig herstel van de vooroorlogse partij veel jongeren kon afstoten. Om de discussie over het karakter van de op te richten partij te kanaliseren werd in de zomer van 1945 het Centrum voor Staatkundige Vorming opgericht. Dit Centrum bleek te functioneren als vangnet voor katholieke NVB-aanhangers die zich door de NVB gebruusd voelden doordat hun idool De Quay het lidmaatschap van het hoofdbestuur van de NVB werd geweigerd vanwege zijn prominente rol in de Nederlandse Unie. De Quay zelf liet zich overhalen om het voorzitterschap van een Centrumcommissie op zich te nemen die moest adviseren over de wijze van optreden van de

katholieken in de politiek. Toen deze commissie zich eind september 1945 uitsprak ten gunste van de zelfstandigheid van dat optreden, was het pleit beslecht.

De maanden daarna werd er binnen de RKSP gepassioneerd gedebatteerd over koers en naam van de nieuwe partij, met als uitkomst de oprichting van de KVP. In de ijzige kou van de kraamkamer wist de RKSP-leiding op die 22ste december haar doel te bereiken: een nieuwe eigen partij voor katholieken. Niet iedereen reageerde even enthousiast. Sommige katholieken kozen alsnog voor de uitkomst van het beraad binnen de NVB: de door sociaaldemocraten gedomineerde Partij van de Arbeid.

Bij de eerste naoorlogse verkiezingen, in mei 1946, zou blijken dat een doorbraak ook op politiek gebied vooralsnog niet haalbaar was. De uitslagen wezen uit dat de krachtsverhoudingen tussen de politieke stromingen als vanouds waren. Exemplarisch voor de kracht van het herstel was ook dat ARP en CHU zelfs samenwerking in federatief verband afwezen.

Jac Bosmans

1945

Literatuur

Bank, J. (1978). *Opkomst en ondergang van de Nederlandse Volksbeweging* (N.V.B.). Deventer: Kluwer.

Bornewasser, J.A. (1995). *Katholieke Volkspartij 1945-1980. Band I: Herkomst en groei (tot 1963)*. Nijmegen: Valkhof Pers.

Lenferink, H. (1980). De terugkeer van een katholieke eenheidspartij na de tweede wereldoorlog, In *Jaarboek Katholiek Documentatie Centrum 1980*.

Manning, A.F. (1968). Geen doorbraak van de oude structuren. *De confessionele partijen na 1945*, In L. Scholten e.a. *De Confessionelen. Ontstaan en ontwikkeling van de christelijke partijen* (pp. 61-87). Utrecht: Amboboeken.